

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Літвак О.А.

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
просп. Героїв України, 9, 54025, м. Миколаїв
olya.litvak@gmail.com

Визначено особливості туристично-рекреаційного потенціалу Миколаївської області, проведено аналіз екологічних проблем досліджуваної території та розроблено напрями подальшого розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону з урахуванням екологічних вимог. *Ключові слова:* туристично-рекреаційний потенціал, земельні ресурси, природно-заповідний фонд, ліси та лісовкриті площі, водопостачання.

Экологические аспекты развития туристско-рекреационного потенциала Николаевской области. Литвак О.А. Определены особенности туристско-рекреационного потенциала Николаевской области, проведен анализ экологических проблем исследуемой территории, разработаны направления дальнейшего развития туристско-рекреационного потенциала региона с учетом экологических требований. *Ключевые слова:* туристско-рекреационный потенциал, земельные ресурсы, природно-заповедный фонд, леса и лесопокрытые площади, водоснабжение.

Ecological aspects of the development of the tourist and recreational potential of the Mykolayiv region. Litvak O. The features of the tourist and recreational potential of the Mykolayiv region are researched, an analysis of the environmental problems of the territory is conducted and directions for the further development of the tourist and recreational potential of the region are developed and environmental requirements are taken into consideration. *Key words:* tourist and recreational potential, land resources, nature reserve fund, forests and wooded areas, water supply.

Постановка проблеми. Туристично-рекреаційна сфера є важливою складовою частиною регіонального розвитку, яка дозволяє досягти підвищення добробуту місцевого населення, його оздоровлення, а також збереження традицій і культурних цінностей. Простір природного комплексу майже повністю використовується людиною в процесі її життєдіяльності. У свою чергу, рекреаційна діяльність передбачає активну взаємодію людини і природи і займає важливе місце в системі задоволення потреб населення. Зростання антропогенного впливу на природний комплекс вимагає проведення заходів щодо відновлення і збереження природного туристично-рекреаційного потенціалу, поліпшення екологічного стану природних ресурсів і стабілізації деградаційних процесів.

Поєднання природних рекреаційних ресурсів разом із природними умовами формує туристично-рекреаційний потенціал. Екологічна стійкість природних екосистем забезпечує розвиток рекреаційної діяльності в місці надання послуг, а також визначає таке використання природних рекреаційних ресурсів, за якого не відбуваються нанесення шкоди цим ресурсам і їх виснаження. Це забезпечує захист ландшафтів регіону від деструктивних процесів, викликаних негативним антропогенним впливом, і тим самим створює умови безпеки екосистем.

Екологічні компоненти розвитку рекреаційно-туристичного потенціалу регіону включають у себе:

екологічну безпеку території; мінімізацію впливу промислових підприємств на екосистему; ефективну роботу систем водопостачання та водовідведення; створення місць для зберігання побутових відходів та їх утилізації; впровадження безвідходних технологій; гармонійне поєднання охорони природи з економічним використанням природних ресурсів заповідних об'єктів і територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні теоретичні та методологічні положення з проблем забезпечення раціонального використання і охорони рекреаційних територій відображені в працях вітчизняних та зарубіжних авторів, таких як: Галушкіна Т.П., Горланчук В.В., Герасименко В.Г., Гуляев В.Г., Добряк Д.С., Канаш І.П., Кусков О.С., Третяк А.М., Святохо Н.В., Шабаліна Н.В., Шеляг-Сосонко Ю.Р. та ін. Однак існує об'єктивна потреба в проведенні подальших комплексних досліджень туристично-рекреаційного потенціалу окремих регіонів із метою розробки рекомендацій щодо його використання та активного розвитку і прийняття управлінських рішень з урахуванням екологічної складової частини. Оскільки екологічні умови окремої території, які характеризують стан атмосферного повітря, водних об'єктів, земельних та лісових ресурсів, надають прямий безпосередній вплив на можливість залучення природно-ресурсного потенціалу території в організацію туристично-рекреаційної діяльності і вимагають оцінки і обліку.

Таблиця 1
Склад земель, придатних для організації туристично-рекреаційної діяльності в розрізі адміністративних районів Миколаївської області

Назви адміністративно-територіальних одиниць	Загальна площа тис. га	У тому числі землі				Усього земель, придатних для туристично-рекреаційної діяльності	
		природо-охоронного призначення	оздоровчого призначення	рекреаційного призначення	історико-культурного призначення	га	% від загальної площі території
Арбузинський район	96,87	1882,1			0,8	1882,9	1,9
Баштанський район	170,62	705,6				705,6	0,4
Березанський район	137,82	8691,0	4,7500	608,1		9303,9	6,8
Березнегуватський район	126,37	377,7		4,2	16,1	398,0	0,3
Братський район	112,92	155,0				155	0,1
Веселинівський район	124,47	972,3			0,2	972,5	0,8
Вознесенський район	139,19	3153,60		1,8	0,04	3155,4	2,3
Врадіївський район	80,10	247,3				247,3	0,3
Доманівський район	145,80	1484,6				1484,6	1,0
Єланецький район	101,76	1510,0				1510,0	1,5
Вітовський район	146,04	453,0	8,6	25,7081		487,3	0,3
Казанківський район	134,92	1488,0	2,2			1490,2	1,1
Кривоозерський район	81,44	320,0		3,0		323	0,4
Миколаївський район	142,99	1895,0		22,4	2,0	1919,4	1,3
Новобузький район	124,28	3724,7				3724,7	3,0
Новоодеський район	142,85	2189,9	14,4	11,1	26,7	2242,2	1,6
Очаківський район	150,02	18571,2	74,9	162,1	292,1	19100,3	12,7
Первомайський район	131,87	5332,0		127,3	30,1	5489,4	4,2
Снігурівський район	135,02	67,3			0,1	67,4	0,0
г Вознесенськ	2,26	5,7		1,4	0,7	7,8	0,3
г Миколаїв	25,98	1189,3	1,6	38,6	59,0	1288,6	5,0
г Первомайськ	2,51	16,5			1,7	18,1	0,7
г Южноукраїнськ	2,44			101,1		101,1	4,1
Миколаївська область	2458,55	54431,7	106,4	1106,9	429,6	56074,6	2,3

Метою дослідження є вивчення особливостей туристично-рекреаційного потенціалу Миколаївської області, проведення аналізу екологічних проблем досліджуваної території та розробка напрямів подальшого розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону з урахуванням екологічної складової частини.

Результати дослідження. Вивчення природно-ресурсного потенціалу є основним у дослідженні умов розвитку туризму і відпочинку на окремій території. Комплексний аналіз туристично-рекреаційних ресурсів дозволяє виділити території, що характеризуються сприятливими ландшафтно-екологічними умовами.

Миколаївська область володіє достатнім рекреаційно-ресурсним та туристським потенціалом. Область займає вигідне фізико-географічне положення як у межах України, так і в Європі. Сприятливим фактором є виходи до Чорного моря, Ягорлицької затоки та Дніпрубузького лиману. Клімат області в цілому помірно-континентальний із м'якою малосніжною зимою і жарким літом. Розглянуті особливості говорять про широкі можливості курортного краю для проведення всіх видів кліматолікування. Важливим доповненням є морелікування. Купальний сезон починається в середині травня і закінчується в середині вересня. Уже в червні вода прогрівається понад 20 °С і не охолоджується до другої декади вересня [1].

Населеними пунктами, віднесеними до курортних, є села Василівка, Покровка, Чорноморка Очаківського району, м. Очаків, села Вікторівка, Коблеве, Морське, Лугове, Рибаківка Березанського району. На території області розташовані Очаківське, Коблевське, Казанківське родовища мінеральних вод, з родовищ лікувальних грязей – Бейкушське, Тилігульське.

Основна частина баз відпочинку зосереджена на узбережжі Дніпро-Бузького лиману, в районі с. Коблеве, Рибаківка, Чорноморка та м. Очаків. Справжні морські пляжі охоплюють більше 20 км Кінбурнського півострова. Не меншу цінність являють Ягорлицька затока, мілководні озера, запаси лікувальних грязей. На Кінбурні активно розвивається сільський туризм, за якого місцеві жителі приймають відпочиваючих у своїх садибах.

Величезний рекреаційний потенціал має долина р. Південний Буг на ділянці від м. Первомайськ до с. Олександрівка і нижче за течією. Поєднання надзвичайно гарних краєвидів, пам'яток історії та археології, слаломних трас та маршрутів для скелелазіння відкриває величезні можливості щодо розвитку тут організованого туризму [2].

У процесі задоволення туристично-рекреаційних потреб земельний фонд виступає як в якості території розміщення, так і в якості невід'ємного компонента задоволення потреби в активному відпочинку, а також відновлення природного потенціалу

території. За даними державного обліку, земельний фонд Миколаївської області станом на 01.01.2017 р. становить 2458,6 тис. га. Найбільшу питому вагу в складі земель займають землі сільськогосподарського призначення. Розораність території області сягає 69%. Миколаївська область має високий рівень сільськогосподарської освоєності – 83,5%. Для організації туристично-рекреаційної діяльності можуть використовуватися землі рекреаційного призначення, землі оздоровчого призначення, землі природно-заповідного фонду, землі історико-культурного призначення.

Відповідно до Земельного кодексу України *землі природно-заповідного фонду* – це ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду. До *земель оздоровчого призначення* належать землі, що мають природні лікувальні властивості, які використовуються або можуть використовуватися для профілактики захворювань і лікування людей. До *земель рекреаційного призначення* належать землі, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів. До *земель історико-культурного призначення* належать землі, на яких розташовані пам'ятки культурної спадщини, їх комплекси (ансамблі), історико-культурні заповідники, історико-культурні заповідні території, охоронювані археологічні території, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби [3].

Площа земель, придатних для організації туристично-рекреаційної діяльності, становить 56075 га, або 2,3% від загальної площі території Миколаївської області (табл.1). Із них 28,4 тис. га (51%) знаходяться в південній прибережній зоні, і 10,5 тис. га (18,8%) – в північно-західній степовій і лісостеповій зоні області.

За результатами оцінки складу земель Миколаївської області до найбільш сприятливих для організації туристично-рекреаційної діяльності територій можна віднести Очаківський, Березанський, Первомайський райони. До помірно сприятливих відносяться Вознесенський і Новобузький райони і міста Миколаїв і Южноукраїнськ. Усі інші райони області мають у складі землі природоохоронного або рекреаційного призначення, але їх питома вага складає менше 0,1% від загальної площі території району.

Із метою збереження і відновлення біологічного різноманіття в Миколаївській області існує мережа природно-заповідного фонду. Його фактична площа станом на 01.01.2017 р. становить 75487,74 га, кількість об'єктів ПЗФ – 142, із них 8 – загальнодержавного значення (рис. 1).

Відсоток заповідності Миколаївської області становить 3,07%. За даними Інституту всесвітнього спостереження Worldwatch Institute (Вашингтон,

США), для підтримання нормального функціонування ландшафтів і екосистем будь-якого регіону площа первісних, неушкоджених людською діяльністю територій (акваторій) має становити не менше 10-12% загальної території [4]. Враховуючи зазначене, можна зробити висновок, що Миколаївська область забезпечена природно-заповідними територіями лише на 30,2% від мінімально необхідної площі. Для підтримання екологічної рівноваги загальна площа ПЗФ регіону повинна становити 245 тис. га. Але майже вся територія Миколаївської області розташована в зоні Степу, і на екологічний стан агроекосистем впливає комплекс негативних чинників, таких як: виснаження родючості ґрунтів, високий рівень сільськогосподарської освоєності, мала питома вага пасовищ і сіножатей, недотримання науково-обґрунтованих норм ведення сільськогосподарства.

За таких умов покращення стану існуючих об'єктів природно-заповідного фонду та створення нових є дуже важливим. Тому особливого значення набуває формування екологічної мережі як єдиної структурованої системи територій регіонального і національного

рівнів із природними або частково зміненими ландшафтами. Розбудова екомережі Миколаївської області дасть змогу оптимізувати стан природного і антропогенно перетвореного середовища, значно розширити площу природно-заповідного фонду і зберегти типові та унікальні природні комплекси екосистем Степової і Лісостепової зони [5]. Це, у свою чергу, позитивно вплине на розвиток туристично-рекреаційного потенціалу області.

З метою розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури на об'єктах природно-заповідного та природоохоронного фонду області підтримується розбудова екскурсійної діяльності, прокладання еколого-туристичних стежок та облаштування оглядових зупинок. Розроблено туристичні маршрути, зокрема: «Екологічний Південний Буг», «Зелене розмаїття гранітно-степового Побужжя», «Екзотика Приінгулля», «Місто давніх греків – Ольвія», «Найцікавіші об'єкти регіонального ландшафтного парку «Приінгульський» та інші [2].

Залучення лісового фонду в процеси формування і розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону проявляється в таких аспектах:

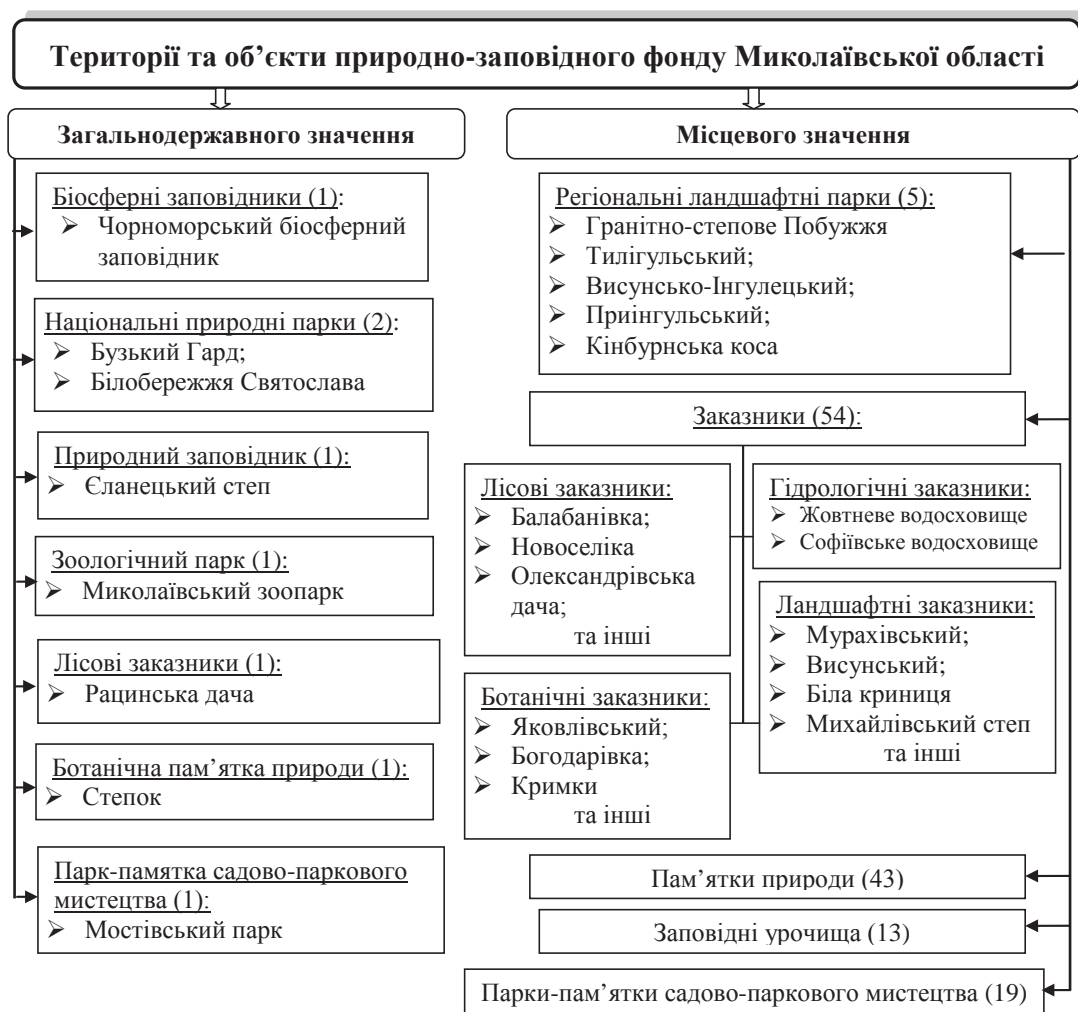

Рис. 1. Структура природно-заповідного фонду Миколаївської області станом на 01.01.2017 р.

1) ліс, як об'єкт рекреації, несе медико-біологічні функції та є джерелом відпочинку, спокою, місцем оздоровлення та відновлення фізичних і психологічних сил людини, виступає джерелом задоволення естетичних потреб;

2) лісові насадження поповнюють атмосферу киснем, поглинають вуглекислий газ, затримують важкі елементи, пил, фільтрують промислові стоки, істотно зберігають вологу повітря і ґрунту [6];

3) ліс є регулятором мікроклімату територій, зменшує перепад температур взимку і влітку, впливає на збільшення кількості опадів.

Миколаївська область є однією з найменш заліснених регіонів України. Ліси та інші лісовкриті площі займають лише 5% території області. Незважаючи на важливу захисну, природоохоронну та соціальну роль лісових насаджень, їх площа не відповідає сучасним нормативам, і вони розміщені вкрай нерівномірно. Найбільше лісів мають Вознесенський (9,05%) та Кривоозерський (7,16%) райони, найменше – Вітовський (1,84%) та Березанський (1,89%) райони.

З усіх лісів та лісовкритих площ Миколаївської області 87% складають ліси I групи, що виконують переважно природоохоронні, захисні і біологічні функції, а також ліси на територіях природно-заповідного фонду. Тільки 0,1% складають ліси рекреаційного призначення, які розташовані на північному заході Миколаївської області – в Первомайському районі і м. Южноукраїнськ. За площею лісових насаджень домінують хвойні і твердолистяні породи. Переважаючими в складі наведених груп порід є сосна, акація, дуб.

Для стабілізації екологічної ситуації важливе значення має відновлення лісів і лісових ресурсів, забезпечення розширеного відтворення і підвищення продуктивності лісових земель. За 2017 рік в області були проведені роботи по відтворенню лісів на землях лісового фонду на площі 191 га, що у 2,5 рази менше рівня 2016 року (рис. 2). Відновлення проводилось в основному за рахунок садіння та висівання

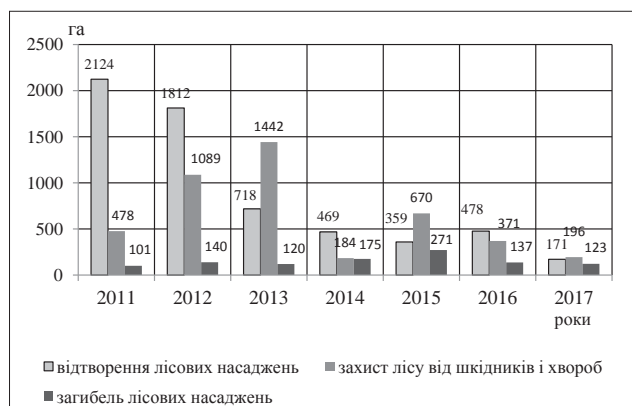

Рис. 2. Динаміка площ лісовідтворення, захисту від шкідників і хвороб та загибелі лісу в Миколаївській області

лісу. За досліджуваний період (2011–2017 роки) простежується тенденція до значного зниження площ відтворення лісових насаджень. У 2011 році відтворення відбулося на площі 2124 га, що у 12,4 рази більше показника 2017 року [7].

Загибель лісових насаджень відбувається за таких причин: від пошкодження шкідливими комахами, від хвороб лісу, від впливу несприятливих погодних умов, від лісових пожеж тощо. Найбільший негативний вплив на функціонування лісів області та на довкілля в цілому спричиняють пожежі. Упродовж 2017 року в регіоні зафіксовано 136 випадків лісових пожеж (у попередньому році – 50). Площа лісових земель, пройдена пожежами, склала 352 га., при цьому згоріло і пошкоджено 14222 м³ лісових насаджень. Збиток, заподіяний пожежами у 2017 р., склав 5267 тис. грн (у 2016р. – 16,2 тис. грн).

Проведення лісозахисних робіт має суттєве значення для збереження лісів. Площа, на якій здійснювались заходи захисту лісів від шкідників і хвороб у 2017 році, склала 196 га (у 1,9 разів менше порівняно з 2016 р.). Захист лісів від шкідників та хвороб лісу протягом останніх років проводиться виключно біологічними препаратами.

Управління сучасним станом лісів Миколаївської області не відповідає принципам збалансованого розвитку та потребує вдосконалення. Основними причинами проблем лісової галузі Миколаївської області є: недостатнє державне фінансування лісового господарства; недосконалість лісової політики і системи управління лісами; низький рівень впровадження інноваційних біотехнологій лісовідновлення.

Рівень лісистості області необхідно збільшувати за рахунок створення штучних лісових насаджень на малопродуктивних, деградованих, техногенно забруднених землях, а також на низькопродуктивних землях сільськогосподарського призначення. Одночасно збільшення лісистості за рахунок створення рекреаційних лісонасаджень доцільно проводити в межах виділених рекреаційних зон. Ліси, створені біля берегів річок та інших водоймі, мати-

Рис. 3. Динаміка скиду забруднених зворотних вод у Миколаївській області

муть високі естетичні якості і будуть дуже сприятливими для рекреації. В окремих випадках звичайні полязахисні лісосмуги використовуються місцевим населенням для влаштування короткочасного відпочинку. Лісосмуги створюють певний колорит в одноманітній степовій місцевості і можуть бути задіяні в сільському зеленому туризмі.

Велика щільність населення, урбанізація, освоєність території Миколаївської області, а також значна кількість і доступність рекреаційних і туристських об'єктів призводить до негативних наслідків. Якість вод у рекреаційно-туристських зонах на узбережжі Чорного моря останнім часом найчастіше оцінюється як несприятлива. Безпосередньо побережжя Чорного моря належить до територій Очаківського та Березанського районів і використовується для забезпечення рекреації. Скид зворотних вод здійснюють до вод Бузького лиману, до Березанського лиману і до Чорного моря.

Головним забруднювачем, що здійснює скидання недостатньо очищених вод до Бузького лиману, є МКП «Миколаївводоканал». Обсяг скиду забруднених стічних вод складає більше 90% від загальної кількості скинутих забруднених стоків по області. Через аварійний стан глибоководного випуску стоків після очистки та недостатню потужність очисних споруд на стадії вторинного відстоювання не забезпечується очищення стічних вод до встановлених гранично допустимих норм скидання. Також потребують реконструкції і каналізаційні очисні споруди КП «Очаківводоканал», оскільки фактичний обсяг надходження стічних вод перевищує проектну потужність 22,0 тис. м³/добу [8]. Динаміку скиду забруднених зворотних вод у Миколаївській області за 2011–2016 роки наведено на рис. 3.

За результатами аналізу треба відзначити, що обсяги скинутих зворотних вод мають тенденцію до зниження. За досліджуваний період найбільший показник відведених зворотних вод 125 млн. м³ був у 2014 році. У 2016 році обсяги скиду зворотних вод знизилися на 46%. При цьому обсяги забруднених зворотних вод складають 22 млн. м³ у 2016 році, що становить 33% від загального обсягу скинутих зворотних вод.

Недостатній розвиток мереж каналізації в прибережних міських і сільських поселеннях, а також туристично-рекреаційних об'єктах, призводить у ряді випадків до збору стічних вод без очищення. Значний вплив на прибережні води надає скидання неочищених зливових вод із територій поселень і об'єктів. Проблема забруднення Чорноморського узбережжя ускладнюється відсутністю в Коблево-Рибаківській зоні системи централізованого водовідведення. Каналізаційні стоки баз відпочинку накопичуються у вигрібних ямах, що безпосередньо впливає на стан підземних вод, які є однією зі складових частин водного балансу Чорного моря. Також це призводить до викиду стічних вод у морське

середовище на малих глибинах у районах водокористування та, як наслідок, до погіршення санітарно-епідеміологічної обстановки в туристично-рекреаційних районах [8].

Проблеми якісного питного водопостачання є дуже важливими для Миколаївської області, оскільки місцеві водні ресурси області дуже обмежені і залежать, головним чином, від притоку з інших регіонів. З поверхневих джерел (р. Дніпро, р. П. Буг, р. Синюха, р. Інгул) здійснюється водопостачання п'яти міст області, серед яких обласний центр – м. Миколаїв. Більшість сільських населених пунктів та райцентрів області для питних потреб користуються підземними водами. У північно-західній і південній частинах Миколаївської області умови для господарсько-питного водозабезпечення є найбільш сприятливими, адже там розповсюджені переважно прісні підземні води.

Ще однією екологічною проблемою, що впливає на розвиток туристично-рекреаційного потенціалу, є утворення відходів виробництва і споживання. У зонах рекреації дуже часто відсутні споруди для утилізації відходів, що відповідають екологічним вимогам. Деякі діючі звалища вичерпали свій ресурс і є потужним джерелом забруднення довкілля. Вони порушують природні ландшафти, займають значні площі туристично-рекреаційних районів і зон. Досить розповсюдженим явищем є стихійні звалища твердих побутових відходів.

Аналіз динаміки утворення відходів в Миколаївській області за період 2011–2017 років дозволяє зробити висновок, що обсяг утворених відходів має тенденцію до зниження, що є позитивним чинником (рис. 4).

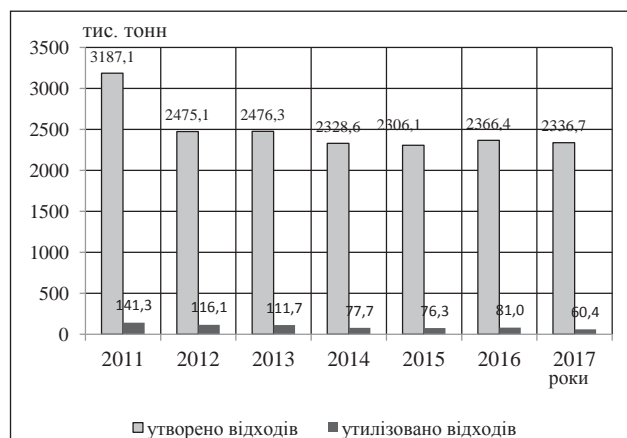

Рис. 4. Динаміка утворення відходів в Миколаївській області

Упродовж 2017 року в Миколаївській області утворилося 2336,7 тис. т відходів, що на 2% менше, ніж у 2016 році. Із загального обсягу утворених відходів 48,8 тис. т становили відходи I-III класів небезпеки, що на 22% менше порівняно з 2016 роком. Безумовна більшість (83%) загального обсягу від-

ходів утворена підприємствами та домогосподарствами м. Миколаєва. Серед решти адміністративно-територіальних одиниць області найбільші обсяги утворених відходів спостерігаються в Жовтневому, Первомайському, Веселинівському районах та місті Первомайську [9].

Утилізовано, перероблено в 2017 році 60,4 тис. т відходів, що на 25% менше, ніж у 2016 році. Частка відходів, які були утилізовані, в загальному обсязі утворених відходів склала 2,6%.

У Миколаївській області відсутні полігони для промислових токсичних відходів, тому гальванічний мул, відходи лакофарбових матеріалів, гуми накопичуються на підприємствах, і часто – в місцях, абсолютно не пристосованих для цього. Більшість із перелічених промислових відходів потрапляє на побутові сміттєзвалища. Таким чином, проблема поводження з відходами в Миколаївській області є дуже актуальною і потребує вирішення з дотримання таких принципів, як: мінімізація кількості утворюваних відходів; максимально можливе залучення відходів до господарського обігу; пошук екологічно безпечних методів переробки відходів із найменшими економічними витратами.

Головні висновки. До перспективних напрямів розвитку туристично-рекреаційної діяльності Миколаївської області можна віднести: культурно-пізнавальну, лікувально-оздоровчу, природничо-пізнавальну, науково-освітню, спортивно-оздоровчу, відпочинково-розважальну, екскурсійну. Широкий розвиток повинні отримати такі види туризму, як сільський, зелений і екологічний, що базуються на територіях природно-заповідного фонду, природних і культурних агроландшафтах. Важливим є також розвиток різних видів закладів

відпочинку, в тому числі розширення спеціалізації закладів санаторно-курортного лікування.

Формування і розбудова туристично-рекреаційного потенціалу є одним із перспективних напрямів соціально-економічного розвитку Миколаївської області. При цьому використання туристично-рекреаційних ресурсів регіону повинно здійснюватися з урахуванням екологічних вимог у таких напрямках:

1) упровадження систем обліку, реєстрації, моніторингу стану туристично-рекреаційних ресурсів та діяльності на них;

2) розвиток мережі природно-заповідного фонду і культурно-історичних територій з урахуванням нормативно-дозволеного рекреаційного навантаження;

3) оцінка туристично-рекреаційного потенціалу окремих територій області, розробка менеджмент-планів об'єктів природно-заповідного фонду, створення необхідних умов для розвитку інфраструктури туризму та залучення інвестицій;

4) проведення робіт із благоустрою, підтримки екологічної рівноваги, збереження та відновлення природно-заповідного фонду, історико-культурного середовища, прибережних зон відпочинку;

5) формування кадрової бази, необхідної для забезпечення туристично-рекреаційної діяльності з дотриманням вимог екологічної безпеки і охорони навколишнього середовища регіону;

6) упровадження сучасних технологій і методів організації екологічного туризму;

7) розвиток системи екологічної інформації та освіти для туристів та відпочиваючих.

Запропоновані заходи є важливим кроком до збалансованого розвитку та комплексного збереження біологічного і ландшафтного різноманіття регіону.

Література

1. Стратегія розвитку Миколаївської області на період до 2010 року: Рішення обласної ради від 16.04.2015 р., № 9 / Миколаївська обласна рада. URL: <https://www.economy-mk.gov.ua> (дата звернення: 01.07.2018).
2. Програма розвитку туризму та курортів у Миколаївській області на 2016-2020 роки: Рішення обласної ради від 10.06.2016 р. № 6. / Миколаївська обласна рада. URL: <https://www.mk-oblrada.gov.ua> (дата звернення: 01.07.2018).
3. Земельний кодекс України. Закон України від 25.10.2001р. № 2768-III. / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4, Ст. 27.
4. Мудрак О.В., Кирилук Л.М., Ворона Є.І. Перспективи створення національного природного парку «Подільське Полісся». Екологічний вісник. 2005. № 1. С. 22–24.
5. Обласна цільова програма розвитку екологічної мережі на період до 2015 року: затверджена рішенням обласної ради від 24.06.2011 р., № 4 / Миколаївська обласна рада. URL: <http://www.duecomk.gov.ua> (дата звернення: 01.07.2018).
6. Максимів Л.І., Яворська О.М. Економічна оцінка ролі лісових екосистем у регулюванні складу атмосферного повітря. Лісівнича академія наук України: Наукові праці. 2005. Випуск 4. С. 47–51.
7. Web-сайт Головного управління статистики у Миколаївській області. Статистична інформація про Миколаївщину. URL: www.mk.ukrstat.gov.ua. (дата звернення: 02.07.2018).
8. Регіональна доповідь про стан навколишнього середовища в Миколаївській області у 2016 році / Управління екології та природних ресурсів Миколаївської обласної державної адміністрації. Миколаїв, 2017. 246 с.
9. Довкілля Миколаївщини. Статистичний збірник за 2016 рік / за ред. З.А. Лук'яненко. Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2017. 163 с.